

Devletin sönümlenmesi sorunu

Gelin ilkin bir beklentiye değinelim. Lenin, *Devlet ve Devrim* adlı kitabında, devletin sönümlenmesinin proleterya diktatörlüğünün kurulması için hemen ardından başlayacağı ifade eder: "Marks'a göre, proleterya yalnızca sönümlenmekte olan bir devlete, yani derhal sönümlenmeye başlayan bir biçimde kurulmuş ve sönümlenmeye yazgılı bir devlete ihtiyaç duyar." (1) Ne kadar uzun olursa olsun, Lenin bunun ilerici ve süreklilik gösteren bir süreç olacağı umuyordu.

Devlet, burjuvaziyi ezmede güçlü ve acımasız olmak zorundaydı. Bir çöğunluğun bir azınlık üzerindeki diktatörlüğü olacağı için, aynı zamanda demokratik olması gerekiyordu. Ona açık bir demokratik karakter kazandıracak ve iyleyişini muazzam ölçüde basitleştirecek olan şey de bu olacaktı. Kapitalist egemenliğin yıkılmasından sonra gelen dönem

"benzeri görülmemiş kesinlikte biçimler alan, eşi görülmemiş biddette bir sınıf mücadelesi dönemidir; bu dönem boyunca devlet, kaçınılmaz olarak, *yeni bir yoldan* (proleterya ve genel olarak mülksüzler için) demokratik, yine *yeni bir yoldan* (burjuvaziye karşı) diktatoryal olmak zorundadır..."

"Düñün sömürücüler azınlığı için ücretli köleler çöğunluğu tarafından baskı altına alınması görece kolay, basit ve doğđal bir görevdir ve kölelerin, serflerin ya da ücretli emekçilerin baskıları için bastırılması sırasında olandan çok daha az kan dökülmesini gerektirecek ve insanlık açısından çok daha az şeye mal olacaktır. Ve bu, demokrasinin nüfusun böylesine ezici çöğunluğuna yayılmasıyla da uygunluk içindedir ki, böylece *özel bir baskı aygıtına* duyulan ihtiyaç ortadan kalmaya başlayacaktır. Doğđal olarak, sömürücüler bu görevi yerine getiren karmaşık bir aygıt olmaksızın halkı baskı altında tutmaya yetenekli olamazlar; ama *halk* çok basit bir 'aygıt'la, neredeyse bir 'aygıt', 'özel bir aygıt' olmadan *silahlı halkın basit bir örgütlenmesiyle* (İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri gibi) bile sömürücüleri baskı altında tutabilir." (2)

Lenin, yurttaşların kendilerinin yöneticiler konumunda oldukları eski Yunan uygarlığındaki demokrasi örneğine başvuruyor:

"Uygar toplumun tarihinde ilk kez olarak halk kitlesi devletin *gündelik idaresine... bağımsız* olarak katılacağı için, sosyalizm altında, kaçınılmaz olarak 'ilkel' demokrasi büyük ölçüde yeniden canlanacaktır." (3)

Proleterya

"burjuvaziyi, hatta cumhuriyetçi-burjuvaziyi, devlet aygıtını, sürekli orduyu, polis teşkilatını ve bürokrasiyi ezmeye, parçalamaya ve onu yeryüzünden silip atmaya, bunların yerine *daha* demokratik bir devlet aygıtını, ama her şeye rağmen sonuçta tüm nüfusu içine alan bir milis gücünü oluşturmaya doğđru giden silahlı işçiler biçimindeki bir devlet aygıtını geçirmeye yetenekli olacaktır." (4)

Böylece, 'silahlı proleteryanın kendisi hükümet durumuna' gelecekti. (5)

Proleterya devleti merkezi, ancak aynı zamanda komünlerin yerel özerkliğine ve gönüllü birliğine dayalı demokratik bir devlet olacaktı: "Proleterya ve yoksul köylüler devlet iktidarını kendi ellerine alacaklar ve komünler içinde serbestçe örgütlenecekler." (6) Ve Lenin Engels'in sözlerini olumlayarak aktarıyor: "Eyaletlerin (*guberniyaların*), bölgelerin ve komünlerin genel oy hakkıyla seçilmiş resmi temsilcileri tarafından eksiksiz özyönetimi. Devlet tarafından atanmış tüm yerel ve bölgesel otoritelerin ortadan kaldırılması." (7)

Ekim Devrimi'nden sonra yayınlanmış olan ilk kararnamelerde ve çıkarılan ilk yasalarda 'demokrasi' sözcüğünün sürekli yineleniyordu: 'demokratik bir barış', 'ordunun demokratikleştirilmesi' gibi. Lenin, yeni toprak kararnamesini açıklarken şunu söylüyordu: "Demokratik bir hükümet olarak, onlarla aynı fikirde olmasak bile halk kitlelerinin kararını görmezlikten gelemeyiz." Buna benzer onlarca ve yüzlerce ifadeye rastlamak kolaylıkla mümkündür. Ne var

ki, köylülerin can sıkıcı muhalefetiyle yüz yüze bulunan, küçük ve giderek gerileyen bir proleterya azınlığına sahip olan Rusya'daki proleterya diktatörlüdü, o sözü edilen 'ezici çoğunluk' değil, belli bir azınlığın diktatörlüdüydü.

Pimdi, ideal olanı bırakıp fiilen gerçekleşmiş olana dönelim ve Lenin'in Ekim Devrimi'nin öngününde öngördüğü normlardan sapılmasının nasıl kaçınılmaz hale geldiğini görelim.

Devlet yönetimi

Rus Sosyalist Federal Sovyeti (RSFS) 'nin 10 Temmuz 1918 tarihli Tüm Rusya Sovyetleri Beşinci Kongresi tarafından benimsenmiş birinci anayasasını ilan ediyordu: "Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi, Rus Sosyalist Federal Sovyeti Cumhuriyeti'nin en yüksek organıdır." (8)

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, Sovyetler Kongresi sık sık toplanıyordu. Nitekim, iktidarın Sovyetin elinde olduğunun resmen ilan edildiği 7 Kasım 1917 ile anayasasının benimsendiği 10 Temmuz 1918 arasında geçen yedi aylık dönem içinde dört kongre yapıldı. Bu sıklık iç savaşın başlamasıyla birlikte azaldı. Anayasa, Sovyetler Kongresi'nin 'yılda en az iki kez' toplanmasını öngörüyordu. Bu, 1921'de 'yılda bir kez' olarak değiştirildi. (9)

Gerçekte, Kongre Kasım 1918 ile Aralık 1922 arasında kalan dönemde ancak yılda bir kez toplandı. Sovyet Kongreleri'nin sıklığındaki azalmanın açık nedenlerinden biri, meclisin çok geniş katılımlı olması ve dolayısıyla iç savaş koşullarının böylesine kitlesel katılımlara el vermemesi idi: Kasım 1917'de 649 olan delege sayısı bir yıl sonra 1.296'ya, Aralık 1922'de ise 2.214'e yükselmişti. (10)

Sovyetler Kongresi'nin gücü onun Merkez Yürütme Komitesi (VTsIK) 'ne devredildi. Anayasa'da, VTsIK Kongre'ye tabi bir organdı. Anayasa'nın 29. Maddesi'nde şu ifade edilir: "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi bütünüyle Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ne karşı sorumludur." Bununla birlikte, VTsIK yetkiyle donatılmış bir organ olacaktı. Anayasa'da bunlar yazılıydı:

"Kongreler arasında geçen zamanda, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi Cumhuriyet'in en yüksek organıdır.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Rus Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama, yürütme ve danışma organıdır.

Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, iç ve köylü hükümetine ve Sovyet iktidarının ülkedeki tüm organlarına bunların çalışmalarını konusunda genel direktifler verir.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'nin ya da diğer devlet departmanlarının kendisine sunduğu kararname taslaklarını ve diğer önerileri gözden geçirir ve onaylar; kendi kararname ve yönergelerini yayınlar.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ni toplar ve Kongre'ye kendi faaliyetlerini bir rapor olarak sunar, genel siyaset ve belli meseleler hakkında Kongre'yi bilgilendirir.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'ni ve... Halk Komiserlikleri'ni atar.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'nin herhangi bir kararını iptal etme ya da erteleme yetkisine sahiptir." (11)

Dolayısıyla, Anayasa'ya göre, VTsIK, Halk Komiserleri Konseyi'nden (Sovnarkom) daha yüksek ve daha güçlü bir organdı.

Oysa, uygulamada, VTsIK'nın gücü kendi presidyumu (ve Sovnarkom) tarafından azaltılmıştı. Bunun bir nedeni, Sovyetler Kongresi durumunda olduğu gibi, VTsIK'nın çok geniş katılımlı bir organ olması, dolayısıyla idari bir liderliğin elastikiyetini azaltıyor oluşuydu. Anayasa, VTsIK'nın 200'den fazla üyesinin olamayacağını belirtiyordu. Ancak, bu hüküm, bu sayının Sekizinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1920) 300'e, ardından Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1921) 386'ya çıkarılmasını sağlamak için iptal edildi.

VTsIK giderek daha seyrek olarak toplanıyordu. Başlangıçta, her iki ayda bir toplanması gerekiyordu. Bu, Dokuzuncu Sovyetler Kongresi tarafından 'yılda üç kezden az olmamak üzere' şeklinde değiştirildi.

Yedinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1919), Lenin, VTsIK'nın sık toplanamamasının nedenini Beyazlar'a karşı verilen savaşın getirdiği zorunluluklarla aıyılıyordu: "Sovyetlerin ender olarak toplandığı ve delegelerin yeteri sıklıkta yeniden seilmedikleri" syendi. Bund temsilcisi, "Eğer Merkez Yürütme Komiteniz toplanmıyorsa bu gerçekten bağıplanmaz bir suç" eklinde bir yakınmada bulundu. Lenin'in bu eleştirilere şu şekilde karşılık verdi:

"Kolçak, Denikin ve diğerlerine karşı savaşıyoruz... Güç ve muzaffer bir savaş veriyoruz. Her düşman saldırısında Merkez Yürütme Komitesi'nin tüm üyelerini cepheye göndermek zorunda kaldığımız biliyorsunuz... Yılları bulan mücadelenin elikleştirdiği ve öncülük edebilmek için gerekli deneyimi kazanmış olan işçilerin sayısı, bizim ülkemizde bir diğer ülkede olduğundan daha az." (12)

VTsIK, fiiliyatta, yerini kendi presidyumuna bıraktımış durumdaydı. İlk ve esas olarak 7 Kasım 1917'de kurulmuş organlar sistemi içinde presidyum gibi bir kurum yoktu. Bununla birlikte, VTsIK, kısa bir süre sonra, oturumlar için materyal hazırlamak ve mevcut VTsIK departmanlarına sürekli danışmanlık hizmeti vermek için 7 ya da 8 kipiğen oluşan gayrıresmi bir organ olarak bir presidyum oluşturdu. Bunu izleyen aylarda, belli bir çalışmayı bu presidyuma bırakmak VTsIK'nın sık sık yaptığı bir pratik haline geldi. Ancak, buna rağmen birinci Sovyet anayasası presidyumu yasal iktidar organları arasına dahil etmedi.

İktidarın biçimsel (yasal) yapıyı ile pratik arasındaki mevcut boşluk, resmi olarak bir buçuk yıl kadar sonra, Yedinci Sovyetler Kongresi 9 Aralık 1919'da toplanıp VTsIK ile ilgili olarak şu kararları benimsediği zaman kabul edildi:

"VTsIK'nın presidyumu VTsIK'nın oturumlarına başkanlık eder.

"VTsIK oturumları için gerekli materyali hazırlar.

"VTsIK plenyumunun değerlendirmesine sunmak üzere kararname taslakları hazırlar.

"VTsIK'nın kararlarının yapaıma geirilişine gözetmenlik yapar.

"VTsIK oturumları arasında kalan zaman dilimi içinde, Sovnarkom'un aldığı kararları onaylamak ve bu organın aldığı kararları ertelemek, bunlar üzerinde yeniden karara varılması için bu kararların görüşülmesini en yakın tarihteki VTsIK oturumuna havale etmek yetkisine sahiptir." (13)

Presidyumun oturumlarının hangi sıklıkta yapılacağına ilişkin bir değiniye rastlanılmıyor. Bununla birlikte, presidyumun 19 Mart ile 30 Mayıs 1921 günleri arasındaki faaliyeti ile ilgili bir raporda, Kalinin söz konusu dönem içinde presidyumun 19 kez toplanmış olduğunu söylüyor. Bu, haftada ortalama üçten fazla toplantı yapıldığı anlamına geliyor. (14)

Oysa, gerçekte, ne Sovyetler Kongresi, ne VTsIK, hatta ne de VTsIK presidyumu Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom) üzerinde gerçek bir iktidara sahipti. Kadrolarında en yüksek parti üyelerinin görev aldığı Sovnarkom'un Sovyetler Kongresi ya da VTsIK'ya olan tabiiyetinin ancak biçimsel bir tabiiyet olduğu daha başlangıçta açıya ıktı. Üç savaş yıllarının dikkate değer gelişmelerinden biri, merkezi otoritenin, Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nin ve VTsIK'nın aleyhine bir biçimde Sovnarkom'un elinde toplanmasıydı.

1918 Anayasası'nın 'Halk Komiserleri Konseyi doğrudan acil önlemler alabilir' hükmü iç savaş ve ulusal seferberlik sırasında sık sık kullanıldı. Bu tür olağanüstü koşullarda, alınan tüm kararların hemen hepsinin gerçekten acil önlemler niteliğine sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Sovnarkom yalnızca tam bir yürütme yetkisine sahip olmakla kalmadı, fakat aynı zamanda kararname yoluyla sınırsız bir yasama gücünü de elinde bulundurdu. İlk yıl 480 kararname yayınladı; bunlardan yalnızca 68'i onay için VTsIK'ya sunuldu. 1917 ile 1921 arasında Sovnarkom 1.615, VTsIK ise yalnızca 375 kararname yayınladı. (15)

Yerel sovyetlerin güç kaybetmesi

Ekim Devrimi'nden sonra, İçişleri Halk Komiserliği yerel sovyetlerin rolünü şu şekilde tanımladı:

"Yerel düzeyde, Sovyetler idari organlar, yerel iktidarın organlarıdır: İdari, ekonomik, mali, kültürel, editsel karakter taşıyan her kurumu kendi kontrolleri altına almalıdırlar..."

"Bu örgütlerden her biri, en küçük olanına varıncaya kadar, yerel karakter taşıyan sorunların çözümünde tamamen özerktir; ancak faaliyetleri merkezi iktidarın genel kararnamele ve yönergeleriyle, dahil olduğu daha yüksek Sovyet örgütlerinin faaliyetleriyle uyum içinde olmalıdır." (16)

Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi kendi gücünü Sovnarkom'a bırakırken, bununla eş zamanlı olarak, otoritenin yerel sovyetler aleyhine merkezde yoğunlaştığı bir süreç yaşanıyor.

İç savaş yerel sovyetlerin işleyişini sekteye uğrattı. Önde gelen kentlerde ilçe sovyetleri ortadan kayboldu. Sayısız çoklukta kentin idaresi eyalet ve bölgelerin idaresiyle birleştirilince, anayasal olarak kurulmuş bölgesel örgütler bütünselliklerini yitirdiler. Bu dönemde Revkom olarak isimlendirilen Devrimci Komiteler merkezi bir rol oynadılar. Bu komiteler, Sovnarkom'un 24 Ekim 1919 tarihli bir kararnamesi uyarınca savaştan etkilenen bölgelerde kurulmuşlardı ve söz konusu kararname gereğince tüm yerel sovyet örgütleri bu komitelere itaat etmekle yükümlüydü. (17) Revkomlar sık sık Bolşevik Parti komiteleri ile özdeşleşiyordu.

Aralık 1919'daki Tüm Rusya Sovyetleri Yedinci Kongresi'nde, Kamenev, iç savaş sırasında sovyetlerin durumuyla ilgili olarak son derece olumsuz bir tablo çizdi:

"Savaş yüzünden en iyi işçilerin büyük gruplar halinde kentleri terk ettiklerini, bu yüzden de bir eyalet veya bölge başkentinde bir sovyet inşa etmenin ve onu işlevsel hale getirmenin zaman zaman güç bir iş haline geldiğini biliyoruz... Siyasi örgütler olarak sovyetlerin genel kurul toplantıları günden güne eriyor, insanlar kendilerini bütünüyle rutin işlere vermiş durumdadır... Genel sovyet toplantıları çok ender olarak yapıyor ve vekiller yalnızca bir raporu onaylamak, bir konuşmayı dinlemek ve buna benzer bir iş görmek için toplanıyorlar. (18)"

Yerel sovyetlerin nüfuzu büyük ölçüde partinin eline geçti. Bunun nedenlerinden biri, yerel sovyet yönetimlerinin geri ve yozlaşmış olmasıydı. Stalin, Aralık 1918'de doğu cephesinin çökmesiyle ilgili olarak hazırladığı raporunda, bu çöküşten kesinlikle yerel sovyetlerin sorumlu olduklarını öne sürüyordu. Stalin, bu kurumlardaki personelin pek çoğunun daha önce eski Çarlık rejiminin yerel hükümet organları olan Zemstva'da çalışmış kişiler olduğunu, örneğin Viatka'daki sovyet kurumlarında çalışan toplam 4.766 personelden 4.467'sinin bu kişilerden oluştuğunu görmüştü. (19) Bu nedenle, güvenilirliği kuşkulu olan sovyetlerin denetlenebilmesi için yerel parti örgütlerinin güçlendirilmesi çabalarında bulundu.

Çeka'nın rolü

Sovyetlerin gücünü zayıflatan ve iç savaşın çetin kopullarıyla doğrudan bağlantılı olan bir diğer gelişme gizli polis teşkilatı Çeka'nın yükselişiydi. Daha önceki sayfalarda, Kırmızı Terör'ün ve bunun aracı olan Çeka'nın yükselişinden Beyaz Terör'e karşı bir tepki olarak söz etmiştik.* Çeka, başlangıçta oldukça küçük bir teşkilattı. Ancak hızla genişledi.ubat 1918'de Çeka merkezinde 120 personel çalışıyordu. Latsis'in söylediklerine bakılırsa, aynı yılın sonunda teşkilatta çalışanların sayısı toplam olarak 31.000'den az değildi. (20)

İç savaş sırasında, Çeka -gerek merkezi gerekse yerel düzeyde- devlet idaresinin tüm birimlerine girdi. 1918 yılı Ağustos ayına gelindiğinde, teşkilat 38 *guberniada* ve 365 bölgede -ki bu o dönem Sovyet yönetimi altındaki tüm Rusya'yı kapsıyordu- alt komiteler oluşturmuş durumdaydı. Çeka Merkezi'nden yerel komisyonlara gönderilmiş 28 Ağustos 1918 tarihli bir

yönergede, Çeka'nın hiçbir surette sovyet yürütme komitesinin herhangi bir organına tabi olmayacağı, aksine liderlik işlevini kendisinin üstlenmesi gerektiği belirtiliyordu.

Bir tarihçi, Çeka'nın o günlerdeki konumuna ilişkin olarak şunları söylüyor:

"Çeka sınırsız bir güce sahipti; 1918 sonbaharında, Sovyet Rusya'nın doğrudan iç savaş ve yabancı kuvvetlerin işgali tehdidi altında olduğu sıralarda, askeri savunma alanında teşkilatın yerel komisyonlarının bilgisi dışında hiçbir adım atılamazdı. Çeka'nın gözü her yerdedi. Cephelelerdeki sürekli yer değiştirmeler sonucu bazı sovyetler çöktüğünde, kendi askerlerine sahip olan Çeka savaştan etkilenen bölgelerde devlet otoritesini temsil ederdi." (21)

Kasım 1918 sonunda, demiryollarının, su yolu taşımacılığının, posta ve telgraf hizmetlerinin güvenliği görevi Çeka'ya verildi. Ayrıca Yiyecek Tahsis Komiserliği'ne bağlı askeri birliklerin sorumluluğu da Çeka'ya devredildi.

Çeka, en başta gelen merkezi organlar olma niteliği taşıyan yerel Olağanüstü Komisyonlar kurmak suretiyle bölge idaresine varıncaya kadar bir otorite adı kurmayı başarmış olduğu için, Yıçpleri Halk Komiserliği ile bir sirtüpmeye içine girmesi şartıydı.

Mart 1918'de Çeka kendi yerel branşlarını kurmaya başladığı zaman, Yıçpleri Komiserliği bu komisyonların sovyet örgütlerinin birer parçası konumunda olmalarını ve yereleşik sisteme bir müdahalede bulunmayacaklarını düündü. Ancak, gerçekte, Olağanüstü Komisyonların yerel sovyetlere tabiliği uygulamaya konmadı. Bunu izleyen aylarda, sovyetlerin temsilcileri ile güvenlik organlarının liderleri egemenlik kurmak için kimi zaman birbirlerini tutukladılar. (22)

Yıçpleri Halk Komiserliği'nin bir üyesi, 'Bütün İktidar Çeka'ya' sloganının 'Bütün İktidar Sovyetlere' sloganının yerine aldığından yakınıyordu.

Yerel sovyetlerle Olağanüstü Komisyonlar arasındaki gerginlik, Yıçpleri Komiserliği'nin 20 Kasım 1918'de yayınladığı bir araştırmada açık olarak gözleniyordu. Söz konusu araştırmaya göre, 119 sovyet örgütü Olağanüstü Komisyonlar'ın sovyet yürütme komitelerine tabi olmasından, 99'u bunların sovyetlerin 'idari birimleri' içine dahil edilmesinden, ve yalnızca 19'u bu komisyonların bağımsız bir konuma sahip olmalarından yanaydı. (23)

Çeka'nın partinin önüne geçmesi tehlikesinin varlığı açıkty. 1918 yılından 1919'a girilirken, *Pravda* ve *Izvestiia* gazetelerinde Çeka'ya karşı bir basın kampanyasına girişildi. Böylece büyük bir güvensizlik havasının yaratılmış olduğu basıncın etkisiyle, VTsIK 24 Ocak 1919'da bölge düzeyindeki Olağanüstü Komisyonlar'ı dağıttı. (24)

Bununla birlikte, Kolçak ve Denikin'in saldırıları 1919 yılının yaz ve sonbahar aylarında doruk noktasına eriştiğinde ve Sovyet Cumhuriyeti Moskova etrafında yarıçapı 600 km kadar olan dairesel bir alan içine hapsedilmiş kuşatma altındaki bir kaleye benzer hale geldiğinde, Çeka'ya ve diğer olağanüstü organlara yönelik eleştiriler geriledi.

Çeka iç savaşın zaferle sonuçlandırılması açısından gerekli bir kurum olmakla birlikte, Lenin bunun tamamen bağımsız bir aygıt haline dönüşebileceği tehlikesinin farkındaydı. İç savaşın sona ermesinden sonra ortaya çıkan ilk fırsatta Çeka'nın gücünü kırmaya yönelik bir dizi girişimler başlatıldı.

Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde yapıldığı 23 Aralık 1921 tarihli bir konuşmada (ki bu toplantının son konuşmalarından biridir) Lenin şunları söylüyordu: "Çeka'yı elden geçirmek, işlevlerini ve yetkilerini yeniden belirlemek ve faaliyetini siyasi sorunlarla sınırlı tutmak... daha geniş bir devrimci yasallık sloganını kararlılıkla öne çıkarmak esaslı bir öneme sahiptir." (25)

Dokuzuncu Sovyetler Kongresi buna uygun olarak şu kararları aldı:

"Kongre, sovyet iktidarının bugün içeride ve dışarıda güç kazanmakta olmasının Çeka'nın ve bu teşkilatın organlarının faaliyet alanının daraltılmasını, sovyet cumhuriyetleri yasalarının ihlaline karşı mücadelenin yasal organların eline verilmesini olanaklı kıldığını düünmektedir.

"Bu yüzden, Sovyetler Kongresi, VTsIK presidyumuna, Çeka'nın ve bunun organlarının statüsünü bunları yeniden yapılandırmak anlamında mümkün olan en yakın tarihte gözden geçirme, yetkilerini sınırlandırma ve devrimci yasallık ilkelerini güçlendirme görevini verir." (26)

Kızıl Ordu

Devletin en önemli kolu ordudur. Lenin'in sözleriyle ifade edersek, devlet "kendi emri altında bulunan silahlı adamlardan kurulu özel yapılardan, cezaevlerinden, vb. oluşur". (27)

Lenin, iktidarın alınmasından birkaç gün kadar sonra bunları yazdı: "Halkın topyekün silahlandırılması ve düzenli ordunun tasfiyesi. bir an için bile aklımızdan çıkarmamız gereken önemli bir görevdir." (28)

Nisan 1917'de, Lenin, "Subaylar askerler tarafından mı seçilmelidir?" diye soruyor ve ardından soruya net bir yanıt getiriyordu: "Yalnızca subayların askerler tarafından seçilmesiyle yetinilmemeli, fakat ayrıca her subay ve generalin her adımı askerler tarafından bu amaçla seçilmiş kişiler tarafından denetlenmelidir de."

"Askerlerin kendi kararlarıyla üstlerini görevden almaları arzu edilir bir şey midir?" diye soruyor ve kendisi yanıtlıyordu: "Bu her bakımdan arzu edilir olan önemli bir şeydir. Askerler ancak seçilmiş otoritelere itaat eder ve saygı gösterirler." (29)

Başlangıçta, Bolşevik hükümet ordunun demokratikleştirilmesi konusunda son derece kararlı önlemler aldı. Nitekim, 16 (29) Aralık 1917'de, Sovnarkom aşağıdaki kararnameyi yayınladı:

"Bir ordu birliği ya da çeşitli birliklerin bir araya geldiği askeri bir bütün içinde tüm iktidar asker komitelerinin ve asker sovyetlerinin elinde olmalıdır..."

"(Asker) komiteleri (ordunun) doğrudan kendilerine bağlı olmayan faaliyet alanlarında kendi kontrollerini tesis etmelidirler.

"Ordu içindeki subayların seçimle işbaşına getirilmesi ilkesi bu kararnameyle birlikte resmîyet kazanmaktadır. Alay komutanlığı düzeyine kadar tüm komutanlar çeşitli birliklerin genel oyu ile seçilecektir... Alay komutanlığından daha yüksek düzeydeki komutanlar, genelkurmay başkanı dahil olmak üzere, (komutanların seçim yoluyla belirlendiği) ordu birliklerinin komiteleri... tarafından oluşan bir kongre tarafından seçilecektir..."

"Özel eğitim gerektiren... hekimlik, mühendislik, havacılık gibi teknik görevlere getirilecek olanlar komiteler tarafından... gerekli özel bilgiye sahip kişiler arasından seçilecektir.

"Personel müdürleri... özel eğitimden geçmiş kişiler arasından seçilecektir."

Sonraki gün, Sovnarkom bir kararnameyle şu kararları aldı:

"1. Generallik de dahil olmak üzere onbaşıktan itibaren tüm rütbelerin ve askeri sıfatların kaldırılması. Rus Cumhuriyeti ordusu, bu andan itibaren, onurlu 'devrimci ordu askeri' sıfatını taşıyan özgür ve eşit yurttaşlardan oluşacaktır;

"2. daha önce çeşitli rütbelere ve askeri sıfatlara karşılık düşen her türden işaret ve ayrıcalığı kaldırılması;

"3. Askeri selamlamanın kaldırılması;

"4. Bir ayrıma işaret eden her türden süsleme ve işaretin kaldırılması;

"5. Bütün subay örgütlerinin tasfiyesi..."

"6. Ordu içindeki hiyerarşik yapılanmanın ortadan kaldırılması." (30)

Ne var ki, Bolşevikler kısa bir süre sonra demokratik bir biçimde yapılandırılmış bir ordu yaratma idealinden vazgeçmek zorunda kaldılar. Troçki, 14 Mart 1918'de Savaş Komiserliği ile Yüksek Savaş Konseyi Başkanlığı'nın başına getirildi ve Cumhuriyet'in silahlı kuvvetlerini örgütlemeye girişti.

Devrimin ilk askerleri Kızıl Muhafızlar'dan oluşuyordu. Devrimin ilk aylarında zorunlu askerlik uygulamaya konmuş olsaydı, devrim yenilgiye mahkum edilmiş olacaktı. Ülke savaşmaktan bıkmıştı ve Bolşevizmin (iktidara gelmezden önce-ç.n.) öne çıkardığı temel vaat barıştı. Böylece, Kızıl güçlerin gönüllülerden oluşturulmasına karar verildi. Nisan 1918'e kadar 100.000 gönüllü Kızıl Ordu'ya katıldı.

Ancak, iç savaşın beraberinde getirdiği güçlükler Sovyet hükümetinin yalnızca gönüllülerle yetinmesini olanaksız hale getirdi. 16 orduya karşı 8.000 kilometrelik bir sınırın korunabilmesi için zorunlu askerlik uygulamasına gitmek, Kızıl Ordu'yu ilkin bir, sonra iki, ardından üç ve en son beş milyonluk bir ordu haline getirmek zorunlu oldu.

Troçki, Kızıl Ordu'yu inşa etmeye proleterya gönüllü asker olma çağrısında bulunarak başladı. İlk yoksul ardından orta köylülerin askere alınmasına ordunun nüvesi proleterlerle sağlam bir biçimde oluşturulduktan sonra başladı. Moralleri iç savaşın seyrine göre alçalıp yükselen köylüler çözü zaman büyük gruplar halinde birliklerinden kaçıyorlardı.

1 Ocak 1919 ile 1 Ocak 1920 arasında kalan bir yıllık dönem içinde asker kaçaklarının sayısının 2.846.000 dolayında olduğu tahmin ediliyor. 1919 yılı boyunca 1.753.000 asker kaçakları yakalanıp birliklerine geri gönderilmişti.

1919 yılıubat ayına gelindiğinde, Kızıl Ordu içinde yaklaşık bir milyon asker vardı. Bu rakam 1 Ocak 1920'ye gelindiğinde yaklaşık üç milyona yükselmışti.(31) Asker kaçaklarının yüzde 90'ından fazlası çağrı emrine uymamış olan kişilerdi. 1919 yılının ikinci yarısında asker kaçaklarının toplam sayısı 1.500.000 dolayındaydı. Asker kaçaklarına karşı alınan önlemler, çağrı mesajına uymayanların biddetle cezalandırılacakları tehditinden derhal teslim olanların bağıplanacaklarına dair taahhütlere kadar bir dizi çepitlilik gösteriyordu. 1918 yılı Aralık ayında Asker Kaçaklarıyla Mücadele Merkez Komisyonu ve buna bağlı yerel daireler kuruldu; 1919 Mayıs'ında söz konusu komisyon yerel daireler adı daha da genişletilmek suretiyle yeniden yapılandırıldı. 1919 yılının ikinci yarısında, teslim olup askerlik hizmetini yerine getirmeye gönüllü olduğunu bildiren asker kaçakları sayısı bir milyon dolayındaydı. O sıralar, hem yalnızca eski asker kaçaklarından oluşan yeni birlikler kuruluyordu.(32)

Askerlerin savaş etkinliği çok büyük ölçüde bunların sınıfsal kökenlerine göre değişiyordu. 1920'de Kızıl Ordu içindeki işçilerin oranıyla ilgili olarak kaleme alınmış bir makalede bunlar ifade ediliyordu:

"Eylem içinde diğerlerinden ayrılan birliklerde işçilerin oranı yüzde 26.4 (8. Süvari Tümeni) ile 19.6 (28. Avcı Tümeni) arasında değişiyordu. Budenny'nin ünlü Birinci Süvari Ordusu içindeki işçilerin oranı yüzde 21.7 idi. Öte yandan, savaş değeri düşük sayılan 9. Avcı Tümeni içinde işçiler toplam asker sayısının yalnızca 10.5'ini oluşturuyorlardı. Cezalı askerlerden oluşan birliklerde işçilerin toplam sayı içindeki oranı yüzde 9.7, yakalanmış asker kaçaklarından kurulu birliklerde ise yüzde 3.8 idi. Bir bütün olarak o günlerde Kızıl Ordu içindeki işçilerin oranı yüzde 14.9'du; cephe-deki birliklerde 16.5 olan oran, cephe gerisindeki birliklerde yüzde 11.3'e kadar geriliyordu."(33)

Troçki'nin Mayıs 1920'de batı cephesindeki savaş komiserine ve komuta personeline gönderdiği emir Bolşeviklerin Kızıl Ordu içindeki rolünü açıkça tanımlıyordu:

"Her bölük, takım ve manga içinde genç bile olsa -davasına bağlı olmak koşuluyla- bir komünistin bulunması şarttır. Bu komünist en yakınındaki savaş arkadaşlarının moral gücünü gözlemeli, onlara savaşın sorunlarını ve amaçlarını açıklamalı, açıklamakta zorluk çektiği konularda kendi birliğindeki komiser ya da bir diğer sorumlu siyasi işçiye danışmalı, o kişinin bilgisinden yararlanmalıdır. Savaş durumunun her çepit koşullarında bu tür bir yakın, gayri-resmî, kişisel, her günlük ve her saatlik ajitasyon faaliyeti yürütülmediği sürece, bildiriler ve konuşmalar yoluyla yapılan resmi ajitasyon umulan sonuçları getirmeyecektir..."

"Kızıl Ordu içindeki *komünistlerin yönlendirimi* birliklerin morali ve savaş etkinliği açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Bu yüzden, komünistlerin birliklere örgütlü bir şekilde dağıtılmaları, onlara titiz bir biçimde rehberlik edilmesi, çalışmalarının sıkı bir biçimde gözlenmesi zorunludur... Devrimci askeri konseyler ve ordunun siyasi departmanları, komiserler ve birliklerin siyasi departmanları, tugay ve alay komiserleri, savaşta her yeni başarıyla sonrasındaki savaş görevleri bakımından kendilerine bağlı komünistlerin davranışlarını dikkatlice gözden geçirmeli, gerekli kararlılığı göstermemiş olanları hiçbir tavizde bulunmadan görevden almalı, korkakça davranmış olan bencilleri sert bir biçimde cezalandırmalıdır." (34)

Sovyet askeri tarihçisi F. Nikonov, iç savaş boyunca Kızıl Ordu birliklerinin savaş etkinliği konusunda birlik saflarındaki komünistlerin oranına göre sınıflandırılmış olduklarını söylüyor. Nikonov, sahip oldukları komünistlerin sayısal yüzde 4 ile 5 arasında kalan birliklerin etkisiz birlikler olarak değerlendirilmiş olduğunu tahmin ediyor. Söz konusu yüzdenin 6 ile 8 arasında olduğu birliklerin ortalama bir savaş etkinliğine sahip tatminkar birlikler, bu oranın 12 ile 15 arasında olduğu birliklerin ise çok birlikleri olarak kabul edildiğini düşünüyor. (35)

Yıllık bir grup oluşturan komünistler davalarına tam bir adanmışlık içindeydiler. Beyazların ellerine düşmeleri ve parti üyesi olduklarının keşfedilmesi durumunda ilk önce görevlerini ve öldürüleceklerini biliyorlardı. Dolayısıyla büyük bir yüreklilik göstererek savaşıyor ve bu savaşkanlıklarıyla parti üyesi olmayan diğer askerleri de etkiliyorlardı.

Kızıl Ordu'nun inşası sırasında karşılaşılan en büyük engeller moral ve siyasi nitelikte olanlardı. Bolşeviklerin aktivitesi de dahil olmak üzere yaptıkları son ve canlı deneyimler askerleri disipline ve otoriteye karşı çıkmak konusunda cesaretlendirdi. Troçki asker komitelerinin alayları savaş içinde başarıyla yönlendiremedikleri, dolayısıyla ordunun merkezileşmeye ve resmi bir disipline ihtiyaç duyduğunu çıkarsamasına vardığında, bu çıkarsamanın gereğine uygun olarak yapılanlar Bolşeviklerin daha önce propagandasını yapmış oldukları her şeyle tam bir çelişki içinde kaldı. Daha önce ordudan uzaklaştırılmış olan Çarlık subayları şimdi uzman olarak yeniden Kızıl Ordu'ya alınıyorlardı. Devrimin simgesi haline gelmiş asker komitelerine artık hoşgörülü davranılmıyordu. Orduda yeni bir disiplinin uygulanması zorunlu hale geldiğinde, eski çarlık ordusundaki disiplin uygulaması askerlerin belleklerinde henüz çok taze idi.

Troçki, savunmayla ilgili sorunların aşılanmasında cesaret ve devrimci coşkunun yeterli olmadığını ileri sürüyordu.: "Nasıl sanayi mühendisleri, tarım nitelikli tarım uzmanlarına ihtiyaç duyuyorsa, savunma da vazgeçilmez bir şekilde askeri uzmanların varlığını gerektiriyor." (36)

Askeri uzmanların orduya alınmalarına yönelik birinci genel çağrı 29 Temmuz 1918'de oldu; yılın sonuna doğru bu nitelikteki 36.971 kişi ordu içinde toplandı, bunların 22.295'i subaydı. (37) 15 Ağustos 1920'ye gelindiğinde, 48.409 eski Çarlık subayı orduya geri alınmış durumdaydı ve bunların yaklaşık 30.000'i aktif hizmette bulunuyordu. (Yüksek savaşın sonuna doğru komuta kademesindeki personelin toplam sayısı 130.000 dolayındaydı.) (38)

Troçki, eski Çarlık subaylarının kontrol altında tutulmasında çok önemli bir rol üstlenmiş olan siyasi komiserlere güveniyordu. Siyasi komiserlerden beklenen, subayların siyasi bağlılığını kontrol etmek, birlik içindeki parti çalışmalarını düzenlemek, siyasi propaganda ve eğitim çalışmaları faaliyetlerini hayata geçirmektir. Kurallara göre, bir askeri operasyon emrinin uygulanabilmesi için altında siyasi komiserin imzasının bulunması zorunluydu -bu, bir operasyonun gizli bir karşı-devrimci komplo olmadığını güvence altına almaya yönelik bir tedbirdir. Ancak, bu türden herhangi bir emrin askeri sorumluluğu uzmanlara aitti.

Troçki, daha başlangıçtan itibaren, büyük bir güçle donatılmış komiserlerin görevlerini savsaklamaları durumunda sert bir şekilde cezalandırılacaklarını açıkça belirtmişti. Nitekim, 14 Ağustos 1918'de bunu duyurmuştu: "Burada uyarıyorum ki, ordunun herhangi bir birimi-

nin komuta grubunun iradesine uymamasý durumunda ilk kurþuna dizilecek olan ilkin komiser, ikinci olarak o birimin komutanýdýr." (39)

Komiserler ordu içindeki proleter kontrolün vazgeçilmez önemdeki araçlarıydýlar. Aralık 1919'daki Yedinci Sovyetler Kongresi'nde Troçki komiserlerden övgüyle söz ediyordu: "Komiserlerimiz içinde... üyeleri herhangi bir ayrıcalýda sahip olmayan, iþçi sýnyfýnýn davasý uðruna kararlılıkla ölüme gidebilen ve diðerlerine dava uðruna ölmeyi öðretebilen yeni, komünist bir Samuray düzenine sahibiz." (40)

Fakat, Kızıl Ordu'nun proleter nüvesinin devrimci ruhuna, komünistlerin kahramanca davalarına adanmış olmalarına rağmen, Kızıl Ordu'nun Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de tanımlanmış olduğu ideal iþçi milisinden çok uzak olduğu yadsınamaz bir gerçeği -tabiri caiz ise, bu ikisi arasındaki fark tebehirle peynir arasındaki fark kadar büyüktü.

Devasa büyüklükte bir bürokratik aygıt

Memurların sayısında çok büyük bir artış söz konusuydu. 1920 yılı sonlarında 5.880.000 devlet memuru vardı -bu sanayi iþçilerinin sayısının beş katı fazlasıydı.

Bu devlet aygıtı, adýrlıklý olarak burjuva kökene sahip insanlardan oluşuyordu. Partinin bu aygıtı güçlendirmek için yüzbinlerce iþçiyi mobilize etmiş olduğu doğrudur, ancak bunlar yine de azınlık olarak kaldýlar ve sahip oldukları adýrlık eski memurların teknik üstünlüğünün ve daha yüksek kültür standardının egemenliðiyle daha da zayıfladı. Lenin 12 Haziran 1920'de þunu söylüyordu: "Sovyet hükümeti, burjuva ya da yarı-burjuva olan... ve bizim hükümetimize kesinlikle güven duymayan yüzbinlerce büro iþçisi çalıştırıyor." (42)

1922 yılında Moskova'da sorumlu mevkilerde bulunan 270 mühendis ve teknisyen arasında yapılan ve genel durumu az çok yansıtan güvenilir bir araþtırmanın sonuçları Lenin'in düşüncelerini doğrular nitelikteydi. Söz konusu mühendisler iki kategoriye ayrılmışlardý; bunlardan birincisi devrim öncesinde devlet yönetiminin yüksek düzeylerinde görev almış olanları kapsıyordu. Eski rejimde 'sýradan mühendisler' olarak çalışmış olanlar ise ikinci kategoriye oluşturuşlardý. Bunlara sorulan en önemli üç soru þuydu: Sovyet hükümetine sempati duyuyor musunuz? Çalışmanın toplumsal bir değeri olduğuna inanıyor musunuz? Rüşvet almayı kabul edilmez bir þey olarak görüyor musunuz? Birinci grubu oluşturan mühendisler arasında bu üç soruya olumlu yanıt verenlerin oranı, sırasıyla yüzde 9, 30 ve 25 þeklindeydi; ikinci grup için aynı oranlar yine sırasıyla 13, 75 ve 30 idi. (43)

Bürokrasi tehlikesinin her zaman farkında olmuş, sürekli olarak ve en güçlü ifadelerle bu tehlikeye dikkat çekmiş ve buna karşı mücadele edilmesi talebinde bulunmuş kiþi Lenin'di. Nitekim, Petrograd Sovyeti'nin 12 Mart 1919 tarihli onbirinci oturumunda 'yerel bölgelerde yosunumsu, dýşý kırmızı renkli küçük ama zehirli mantarlardan ve bunlara karşı mücadele etme gereði'nden söz ediyor ve sözlerini þu þekilde sürdürüyordu:

"Eski bürokratları kovduk, fakat geri geldiler... Bunlar yakalarında kırmızı kurdele taşıyorlar ve sıcak köpelerle yerleşiyorlar. Bu konuda ne yapılabilir? Bu pislikle tekrar tekrar mücadele etmeliyiz; geri gelip tekrar üstümüze yapıþırsa onu tekrar tekrar temizlemeli, peşine düpmeli, bir aydan uzun zamandan beri tanıdığımız komünist iþçilerin ve bir yıldan daha fazla süreden beri tanıyıp güvendiğimiz köylülerin bu pisliði gözaltında tutmalarını saðlamalıyız." (44)

Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde ise þunları söylüyordu:

"Çarlık bürokratları sovyet kurumlarına katılmaya, kendi bürokratik yöntemlerini uygulamaya başladılar; komünizmin renklerine bürünerek kendi mevkilerinde daha başarılı olacaklarını ve Rus Komünist Partisi'nin üyelik kartına erişeceklerini düşünüyorlar... Burada kendisini en çok hissettiren þey kültürlü güçlerden yoksun olunmasıdır." (45)

Lenin 1921 yılında ve sonrasında bürokrasiye yönelik yaklaşımının dozunu giderek artırdı. 17 Ekim 1921 tarihinde Siyasi Eğitim Departmanları temsilcilerinin bir konferansı sırasında yaptığı konuşmasında bunları söyledi:

"Bugün rüsvet bizi her taraftan kuşatıyor... Bana göre bu an karşımızda üç önemli düşman var... birincisi komünist kibir, ikincisi cahillik ve üçüncüsü rüsvet." (46)

23 Aralık 1921'de P. A. VSNKh'dan Bogdanov'a yolladığı mektupta bunları yazıyordu: "Rezil bürokrasiye karşı kamusal bir mücadeleyi nasıl yürütebileceğimizi bilmiyoruz: Bu yüzden, başta özellikle Adalet Halk Komiserliği olmak üzere hepimiz idareci kokulu halatların ucunda sallandırılmayı hak ettik. Bir gün bu yüzden ipe çekileceğimize ilişkin umudumu bütünüyle yitirmedim ve *gerçekten de böyle bir sonu hak ediyoruz.*" (47)

21 Ocak 1922'de, Lenin Kamu İşleri Komitesi Başkanı Vekili A. D. Çurupa'ya bunları yazıyordu: "Departmanlar baktan ibaret, kararnamele baktan ibaret. İnsanları bulmak ve onların görev sırasında kontrol altında tutmak -önemli mesele bu." (48)

Aynı dürüstlük ve yalnızlıkla, 13 Kasım 1922 tarihli Komintern Kongresi'nde yaptığı son konuşmasında mevcut devlet aygıtının burjuva-muhafazakar niteliğine dikkati çekti:

"Eski devlet aygıtının devraldığı ve bu bizim için bir talihsizlikti. Bu aygıt sık sık bize karşı çalışıyor. 1917'de, iktidarı ele geçirdikten sonra, hükümet memurları işlerimizi sabote ettiler. Bu bizleri çok ürküttü ve onlara 'Lütfen geri gelin' diye yakardık. Hepsi geri geldiler ve bu da bizim talihsizliğimiz oldu. Bugün muazzam büyüklükte bir devlet çalışanları ordusuna sahibiz; ancak bunlar üzerinde gerçek bir kontrol uygulayacak yeterince eğitilmiş güçlerden yoksunuz. Pratikte, biz en tepede siyasi iktidarı kullanırken bu aygıt çözü zaman bir şekilde işliyor; ama afağda hükümet çalışanları keyfi bir kontrole sahipler ve sık sık ellerinde tuttıkları bu kontrolü bizim aldığımız önlemlere karşı bir biçimde kullanıyorlar. Yukarıda, ne kadar olduklarını bilmemekle birlikte bizim insanlarımızın sayısının her halükarda birkaç bini geçmediğini sanıyorum, dışarıdaki insanlarımızın sayısı ise birkaç onbin dolayında olmalı. Oysa afağda, Çarlık rejiminden ve burjuva toplumundan aldığımız, kimi zaman bilerek kimi zaman bilmeyerek bize karşı çalışan yüzbinlerce eski memur var." (49)

Sonuç

İç savaş bütün devlet kurumlarının biçimlendirdi. Buharin ve Preobrajenski'nin sözleriyle: "Çetin bir iç savaşın halen devam ettiği bugün bütün örgütlerimiz savaş koşullarına uyarlanmayı zorunda. Sovyet iktidarının araçları askeri hatlarda yapılandırılmak zorunda kaldılar... Bugün Rusya'da mevcut olan şey yalnızca proleterya diktatörlüğü değil, askeri-proleter bir diktatörlüktür." (50)

Tüm devlet kurumlarının bürokratik merkeziliğinin kökleri devrimci devletin yabancı ordular ve Beyaz Rus orduları tarafından kuşatılmasına, bunun yanı sıra milyonlarca köylünün düşmanca değilse bile somurtkan ve hoşnutsuz tutumuna ve sanayi proleteryaşının güçsüzlüğüne dayanıyordu.

Bir başka yerde 'Lenin'in gerçek mirası' olarak isimlendirdiğim ve ilk muzaffer proleter devrimin rehberi olan *Devlet ve Devrim*'in verdiği mesaj iç savaş sırasında tekrar tekrar çöndü. Fakat ayrıca bürokratik dejenerasyona karşı tekrar tekrar bu mesaja başvuruldu.